

господарського механізму, організаційних структур управління, від послідовності та відповідальності у проведенні ефективної державної екологічної політики, від досконалості природоохоронного законодавства.

Екологізація лісопилно-деревообробного виробництва є засобом подолання не тільки екологічної, але й економічної кризи. Тому це означає не просто коригування нинішньої економічної політики, а й перехід до принципово іншої – еколого-економічної моделі ринкових реформ.

Література: 1. Бондаренко О. [Інноваційна політика в системі формування екологічно безпечного підприємництва](#) / Бондаренко О. // Науковий вісник УкрДЛТУ: – Львів: УкрДЛТУ. – 2004. – [Вип. 14.2](#). – С. 33-36 2. Войтович І. Деревина як джерело енергії в карпатському регіоні / Войтович І., Кійко О., Якуба М. // Журнал "ЕКОІНФОРМ". – 2011, №2 3. Кіндрат Р. Екологічні аспекти управління виробничими ресурсами на деревообробних підприємствах / Кіндрат Р. // Науковий вісник УкрДЛТУ: – Львів : УкрДЛТУ. – 2005. – [Вип. 15.6](#). – с. 366-371 4. Тибінь А. Інноваційний механізм управління розвитком підприємництва в Україні / Тибінь А. // Держава та регіони. – 2003, № 1. – С. 326-329. 5. Kiyko O., I. Soloviy, I. Voytovych, M. Yakuba, L. Zahvoyska, U. Kies. [Forest clusters development and implementation measures of a 6-region strategic joint action plan for knowledge-based regional innovation. WP.3 Strategies. Regional Strategy Report, Carpathia, Ukraine. Working Paper.](#) Edited by L. Zahvoyska. Ukrainian National Forestry University, Lviv, Ukraine, 2011. - 92p.

Петченко М.В.,

*асистент кафедри економічної теорії КНУ ім.М.В. Остроградського,
м. Кременчук, Україна*

ІСТОРИЧНИЙ ГЕНЕЗИС ОБОРОТНИХ КОШТІВ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Здійснення виробничого процесу для підприємства неможливо без наявності відповідних виробничих фондів, представлених, за характером своєї участі у виробництві, основними і оборотними коштами. Саме тому, в умовах ринкових відносин, оборотні кошти набувають особливо важливого значення. Як зазначається сучасними вченими-економістами [2; 3] - оборотні кошти споживаються в одному виробничому циклі, повністю переносячи свою вартість на виготовлену продукцію. Одна їх частина набирає товарної форми - в якій використовується споживачем, інша частина повністю споживається в процесі виробництва та втрачає свою споживну вартість (однак у речовій формі в продукт праці не входить). Таким чином, це найбільш важливий чинник формування прибутку підприємства.

Як зазначає Бабенко І.В. та Кузьбожев Е.Н. [4], оборотні активи є найбільш емкою категорією в економічній теорії, оскільки для її характеристики та змістовного опису науковцями сформоване досить широке коло концепцій, що виникали на різних етапах економічного розвитку. У зв'язку з цим, у економічну термінологію увійшло широке коло понять, які досить часто використовуються як синоніми (наприклад: «оборотні фонди», «предмети праці», «матеріальні активи», «кошти, що обертаються», «оборотний капітал»).

Так, саме поняття оборотний капітал з'явилося в економічній літературі на початку ХХ віку. І для цього періоду властивим було єдинообразне розуміння змісту та функціональних особливостей цієї економічної категорії, які розглядалися, виключно, у площині розрахунково-платіжного обслуговування кругообігу коштів та фінансування поточних витрат конкретного економічного суб'єкту. Структура оборотних коштів розглядалася як сукупність грошей, у сумі, що необхідна на поточні потреби (наприклад, придбання матеріалів, сировини, сплату податків до бюджету у даному звітному періоді).

Наприкінці 30-років ХХ віку загальноприйнятий підхід до розуміння економічної категорії оборотних коштів трансформувався – платіжні засоби (як початкова та кінцева фази руху оборотних коштів) втратили першочергове значення. Натомість цю ланку зайняли проміжні ланцюги, такі як запаси сировини, матеріалів, готової продукції або незавершеного виробництва. Таке становище сформувалося внаслідок об'єктивних процесів з переважання ролі натуральних показників над вартісними у процесі аналізу діяльності підприємств.

Однак, витоки загальноприйнятого розуміння та класифікації капіталу, як сукупності основних і оборотних фондів, вбачаються у вченнях фізіократів, що ґрунтуються на аналізі

речових форм капіталу. Наприклад, Ф. Кене у дослідженні «Про ремеслену працю» вперше розмежував складові частини капіталу на основні та оборотні. Одним з перших фізіократів, який виділив різницю між основним та оборотним (функціонуючим) капіталом є А. Смит. Це було зроблено у науковій праці «Дослідження про природу та причини заможності народів» (1776), де основна увага зосереджена на категорії оборотного капіталу та його безпосередніх зв'язках з основним капіталом та особливостями його функціонування та кругообігу [2]. При цьому, основний та обіговий капітали розглядалися науковцем як різні засоби переміщення капіталу, кожен з яких здатен приносити вигоди, у вигляді прибутку підприємству.

Д. Рикардо продовжив дослідження А. Смита, та виділив різницю між основним (як частини капіталу, що дорівнює засобам праці) та обіговим капіталом (як частини капіталу, що витрачена на працю). Він продемонстрував, що є різниці у ступені довготерміновості існування основного та обігового капіталів та значна кількість комбінацій, у яких основний та обіговий капітали можуть отримувати уречевлений вираз.

Одним з перших науковців, що розібрався у сутності оборотного капіталу можна вважати К. Маркса, наукові нароби якого присвячені економічній категорії оборотного капіталу, дослідженню часу його обороту та умов безперервного руху у виробництві, причин розподілу капіталу на авансований та дійсно перемінний. К. Маркс вперше довів необхідність поділу капіталу, як економічної категорії на основний та оборотний [5].

Проте у 30-ті роки у Західній Європі робилися спроби заміни категорії капітал на категорії «чисте майно», або «майно вільне від боргів», у СРСР категорії «капітал» та похідні від неї (наприклад, «оборотний капітал», «основний капітал» і т.д.) були викинуті із економічної літератури у зв'язку з ідеологічними міркуваннями. Крім того, ґрунтуючись на загальних методологічних засадах К. Маркса, що викладені у науковій праці «Капітал», вітчизняні економісти впровадили у економічну термінологію категорії оборотних фондів та основних фондів. Виходячи з особливостей кругообігу суспільних фондів, при соціалізмі, економістами були виділені такі економічні категорії, як: «оборотні кошти», «основні засоби», однак думки вчених, щодо їх змісту не співпадали.

У подальшому, з переходом до ринкової економіки та отриманні Україною незалежності вітчизняні науковці отримали можливості вивчити та використати іноземний досвід у визначеній площині, у зв'язку з чим була здійснене реформування системи обліку та звітності, з метою наближення її до міжнародної. Це призвело до появи такого терміну як «поточні активи» - категорії, до якої належать грошові та інші ресурси, які будуть перетворені на грошові кошти або спожиті на підприємстві у звітному році чи протягом нормального операційного циклу. Однак, і сам термін оборотні кошти залишився у економіці як синонім оборотного капіталу.

Згідно з Господарським кодексом України, оборотними коштами є сировина, паливо, матеріали, малоцінні й швидкозношувані предмети, інше майно виробничого й невиробничого призначення, що відноситься по законодавству до оборотних коштів [1]. Однак, таке визначення не є нормативним. Аналіз сучасних наукових праць дозволив виділити кілька підходів до визначення категорії «оборотні кошти». Слід зазначити, що наведені вище значення тією, чи іншою мірою, обмежують сутність економічної категорії «оборотні кошти».

На підстав проведеного дослідження та виходячи з вищенаведеного, можна сформулювати наступне визначення оборотних коштів – сукупність авансованих активів у грошовій та не грошовій формах вартості, що спрямовуються на заплановане формування оборотних обігових виробничих фондів та фондів обігу, у розмірі, що є об'єктивно достатнім для забезпечення потреб економічного суб'єкту з підтримки безперервного процесу виробництва та обігу.

Література: 1. Господарський кодекс України. Верховна Рада України від 16.01.2003 № 436-IV// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. - № 18, 19-20, 21-22, ст.144 (редакція від 30.10.2012) 2. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. - К.: КНЕУ, 2000. - 460 с., іл. 3. Маркс, К. Капитал. Т. 2. Кн.2: Процесс обращения капитала / К.Маркс. М.: Политиздат,1978. 648 с. 4. И.В. Бабенко, Э.Н. Кузьбожев. Оброчные средства (активы): сущность и генезис. [Известия Юго-Западного государственного университета](http://elibrary.ru/download/59340646.pdf), 2009 – 66-70 <http://elibrary.ru/download/59340646.pdf> 5. Загоруйко С.В., Габора Л.Ю. Економічна сутність категорії «оборотний капітал» http://www.confcontact.com/20110531/ek4_zagor.htm

Пономаренко П.І.,
д.т.н., професор кафедри економіки підприємства,
Тарасенко В.А.,
аспірантка кафедри економіки підприємства Державного ВНЗ «НГУ»,
м. Дніпропетровськ, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБІТ І ОПЛАТА ПРАЦІ ВАХТОВИМ МЕТОДОМ

На геологічних підприємствах однією з особливих форм організації робіт є вахтовий метод. Цей метод ґрунтується на використанні трудових ресурсів поза місцем знаходження підприємства за умов, коли щоденна доставка працівників до місця роботи і назад до місця постійного проживання не може бути забезпечена в зв'язку з віддаленістю об'єкта (ділянки) до місця знаходження підприємства та недоцільності проведення робіт звичайним методом.

Основні положення про вахтовий метод організації робіт затверджені постановкою Державного комітету СРСР з праці та соціальних питань, Секретаріату ВЦРГК, Міністерства охорони здоров'я СРСР від 31 грудня 1987 року №794/3-82, у редакції від 17 січня 1990 року, затвердженого постановою Держкомпраці, Секретаріату ВЦСПС, Мінздраву СРСР №27/2-71, а також положеннями відповідними геологічними підприємствами.

Робота вахтовим методом організується за спеціальним режимом праці, за підсумованого обліку робочого часу, а міжвахтовий відпочинок надається працівникам в місцях постійного проживання. Місцем роботи при вахтовому методі вважається об'єкти (ділянки), на яких здійснюється безпосередня трудова діяльність. Часом вахта вважається періоди виконання робіт і міжзмінного відпочинку на об'єкті (ділянці).

Організація роботи вахтовим методом повинно забезпечувати ритмічність, безперервність, комплексність виконання робіт на об'єктах, дотримання санітарно-гігієнічних норм та правил, а також нормативно-правових актів про охорону праці та збереження матеріальних цінностей. При вахтовому методі організації роботи відповідно до ст.61КЗпП України запроваджується підсумковий обмін робочого часу з тим, щоб тривалість робочого часу за обліковий період (місяць, квартал, рік) не перевищувало нормального числа робочих годин, установлених чинним законодавством.

Обліковий період охоплює весь робочий час. Нормальна кількість годин, яку працівник повинен відпрацювати в обліковому періоді, визначається виходячи з п'ятиденного робочого тижня і тривалості робочої зміни 8 годин і 7-годинної робочої зміни в передсвяткові дні (при 40-годинному робочому тижні). При цьому на роботах з шкідливими умовами праці норма робочого часу розраховується виходячи з установленої чинним законодавством скороченої тривалості робочого часу. Робочий час і час відпочинку в межах облікового періоду регламентується графіком роботи на вахті, яким затверджується адміністрацією підприємства за узгодженням з відповідним профспілковим комітетом, як правило, на рік і доводиться до відома працівників не пізніше ніж за один місяць до введення його в дію. В графіках передбачається дні, необхідні для доставки працівників на вахту і назад.

Час перебування в дорозі до місця роботи або пункту збору і назад в норму робочого часу не включається і може випадати на дні між вахтового відпочинку. При вахтовому методі рекомендується встановлювати переважно наступний режим роботи – 12 годин роботи через 12 годин відпочинку протягом 5,6,7 діб підряд. Додатково рекомендується встановлювати такий режим: 12 годин через 12 годин відпочинку протягом 15-16 днів підряд.

Оплата праці працівників при вахтовому методі організації робіт здійснюється до діючого на відповідному геологічному підприємстві «Положення про оплату праці». Наприклад, на казенному підприємстві (КП) «Південукргеологія» оплата праці при цьому методі організації праці приводиться наступним чином: робітників-відрядників – за обсяги виконаних робіт за затвердженими комплексними та іншими діючими нормами та розцінками; робітників - погодинників – за фактично відпрацьований час у годинах з розрахунку встановлених тарифних ставок та присвоєних розрядів; робітників на окладах – за фактично відпрацьований час у годинах розрахунку встановлених місячних окладів; керівників, спеціалістів та службовців – за фактично відпрацьований час (у годинах) із розрахунку встановлених посадових окладів.

Преміювання працівників здійснюється відповідно до діючого на підприємстві «Положення про оплату праці працівників КП «Південукргеологія». Оплата праці за роботу в

надурочний час при підсумованому обліку робочого часу здійснюється згідно з чинним законодавством. Оплата праці за роботу в дні передбачені ст. 73 КЗпП проводиться в подвійному розмірі відповідно до вимог ст. 107 КЗпП. Особам, які працюють за вахтовим методом, за кожний день перебування на вахту виплачується польове забезпечення (компенсація підвищених витрат при виконанні польових геологорозвідувальних робіт в розмірі, передбаченому колективним договором. Граничний розмір польового забезпечення за день не може перевищувати розмір добових, що виплачується працівникам при службових відрядженнях у межах України.

*Петришинець Л.В.,
аспірантка кафедри фінансів та митної справи УжНУ,
м. Ужгород, Україна*

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ТА КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА: ТОТОЖНІСТЬ ЧИ НЕВІДПОВІДНІСТЬ?

Прийняття ефективних управлінських рішень з метою забезпечення сталого розвитку підприємства не може здійснюватися без чіткого визначення категоріального апарату. Основою фінансового управління підприємством є управління фінансовими ресурсами (джерелами фінансування) та капіталом. Тому важливо розрізняти ці два поняття.

Не виникає заперечень, що фінансові ресурси відповідають джерелам фінансування, тобто дорівнюють пасиву балансу (по крайній мірі такої точки зору дотримується переважна більшість економістів). Однак позиція різних вчених щодо ототожнення понять «капітал» та «фінансові ресурси» є неоднозначною. Існуючі суперечності обумовлені особливостями введення за радянських часів у використання терміна „фінансові ресурси” та виключення з наукового обігу поняття «капітал підприємства».

Сьогодні частина авторів вважає, що фінансові ресурси – поняття ширше, ніж капітал (І.Т. Балабанов, В.В. Ковальов, Є.Г.Рясних, В.М. Шелудько, В.Г. Белоліпецький), стверджуючи, що капітал – це частина фінансових ресурсів, які вкладено у виробництво, що приносить дохід. Тобто вкладені фінансові ресурси, які не приносять доходу, капіталом не являються.

Однак таке трактування капіталу суперечить двом його важливим сутнісним характеристикам: капітал як носій фактора ризику. Використовуючи капітал з метою отримання прибутку, підприємець завжди повинен усвідомлено іти на економічний ризик, пов'язаний з можливим недоотриманням суми очікуваного доходу, а також з можливою втратою вкладеного капіталу; капітал як джерело доходу. Відповідно до цієї характеристики капітал потенційно здатен приносити дохід при умові ефективного його використання.

Таким визначенням капіталу також заперечується існування одного з його видів, а саме «мертвого» капітал. Як зазначає І.О. Бланк [1, С. 419], за характером використання в господарському процесі у практиці фінансового менеджменту виділяють робочий і неробочий види капіталу.

Робочий капітал характеризує ту його частину, яка приймає безпосередню участь у формуванні доходів і забезпеченні операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства. Неробочий (або "мертвий") капітал характеризує ту його частину, яка інвестована в активи, що не приймають безпосередньої участі в здійсненні різноманітних видів господарської діяльності підприємства і формуванні його доходів. Прикладом цього виду капіталу є кошти підприємства, інвестовані в приміщення та обладнання, що не використовуються; у виробничі запаси для продукції, знятої з виробництва; в готову продукцію, на яку повністю відсутній попит покупців у зв'язку з втратою нею споживчих якостей тощо.

Інші автори (О.О. Коваленко, Л.М. Ремньова, В.Г. Попова, І.Н. Самонова, І.І. Добросердова, А.С.Філімоненков) не розрізняють окремо поняття «капітал» та «фінансові ресурси», ототожнюючи їх з пасивами (джерелами формування активів) підприємства, або дають різне за формулюванням, але однакове за суттю визначення цих понять. За обома цими підходами капітал розглядається суто з позицій фінансового менеджменту (як фінансовий ресурс). Якщо ж враховувати всі сутнісні характеристики капіталу підприємства, то він є поняттям вищого рівня абстракції, ніж фінансові ресурси, оскільки відображає як джерела

фінансування (фінансовий капітал), так і напрямки використання коштів (функціонуючий капітал). Тому капітал підприємства є поняттям ширшим, ніж фінансові ресурси.

Література: 1. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. Т. 1./ И. А. Бланк. – К. : Ника-центр, 1999. – 592 с.

Рогов Г.К.

*к.е.н., доцент Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова,
м. Миколаїв, Україна*

ВАРІАНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГО - ТРУДОВОЇ ПОДАТКОВОЇ РЕФОРМИ І КОРПОРАТИВНІ СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ

Ефективність переорієнтації податкової системи України на цілі сталого розвитку, насамперед, визначається узгодженістю інтересів держави і суб'єктів господарювання. Тому важливо передбачити можливі стратегії адаптації платників податків до різних варіантів реформування. Зокрема це стосується запровадження еколого – трудової податкової реформи (ЕТПР). Задача прогнозування ймовірних стратегій адаптації підприємств до змін умов оподаткування вирішується за допомогою імітаційної моделі наслідків трансформації податкової системи, побудованої на основі формалізації зв'язку економічного прибутку підприємств із податками та іншими платежами, які сплачує підприємство, в тому числі екологічними та єдиним соціальними внеском. Передусім, розглянемо схему компенсації зростання ставок екологічного податку шляхом однакового зменшення для всього господарського комплексу країни (або промисловості) розмірів єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, тобто без врахування різної екологічності видів економічної діяльності. Перспектива ЄТПР за даною схемою для видів економічної діяльності із вищим за середній рівень впливом на забруднення довкілля, зокрема для енергетики, металургії, добувної та хімічної промисловості означає зростання екологічного податку у більшому розмірі, ніж зменшення суми соціальних нарахунків.

Якщо своєчасно не вжити заходів для відновлення прибутку до рівня, що мав місце до впровадження реформи, то відбудеться ланцюжкова реакція погіршення показників рентабельності, фінансової стійкості та ліквідності. Результатом стане зниження кредитоспроможності і зростання вартості власного та позичкового капіталу, що, у свою чергу, призведе до збільшення середньозваженої вартості капіталу (WACC) і, як наслідок, додаткового падіння економічного прибутку. Загалом можна передбачити зменшення інвестиційної привабливості галузей із високим рівнем забруднення довкілля та відтік капіталу в екологічно чисті види економічної діяльності. Такий сценарій не відповідає змісту сталого розвитку, адже руйнується збалансованість його екологічної, економічної та соціальної складових. З метою запобігання негативних наслідків проведення вказаного варіанту ЕТПР підприємства галузей із високим рівнем забруднення навколишнього середовища будуть примушені здійснювати вибір між наступними стратегіями реагування: а) масштабні екологічні інвестиції; б) підняття цін на продукцію; в) використання тіньових схем ухилення від оподаткування; г) перенесення виробництва в країни з більш привабливим податковим кліматом.

Остання стратегія в реаліях вітчизняної економіки може застосовуватися тільки окремими потужними суб'єктами підприємництва. Прийнятність першої стратегії визначається еластичністю бази екологічного податку за капітальними інвестиціями в природоохоронну корпоративну діяльність, наявністю їх ефективного державного стимулювання, доступністю і вартістю джерел фінансування, зрілістю комплексу інституціональних чинників. Зважаючи на те, що забезпечення економічної ефективності «зелених інвестицій» можливе лише шляхом значного підняття ставок екологічного податку, на перших етапах проведення ЕТПР, указана еластичність буде завідомо низькою. В результаті економічний прибуток матиме спадний тренд. Це спонукатиме підприємства, застосовувати, у тій чи іншій мірі, стратегії б і в.

Такому вибору сприяють інституціональні бар'єри для сталого розвитку та висока вартість позичкового капіталу. Звичайно можливості підтримання досягнутого рівня економічного прибутку за рахунок підвищення цін мають жорсткі обмеження. Особливо це стосується галузей промисловості, орієнтованих на експорт, адже свобода їхнього цінового

маневру нівелюється законами міжнародної конкуренції. Границі використання стратегії б на внутрішньому ринку окреслюються ефективністю імпорتنих операцій, яка носить динамічний характер. Вона знаходиться під впливом багатьох факторів, серед яких не останнє місце належить протекціоністській політиці держави.

Екологічно чисті (умовно чисті) галузі, в першому наближенні, одержують від аналізованого варіанту ЕТПР стимули створення нових робочих місць та покращення корпоративних соціальних стандартів. Проте їхня дієвість викликає серйозні сумніви з огляду на неминуче зростання цін на енергоносії, сировину та матеріали. Таким чином, даний варіант ЕТПР є малоефективним механізмом позитивних зрушень у напрямку сталого розвитку. Він апріорі генерує інфляційні процеси і має руйнівні наслідки для енергетичного і сировинного секторів економіки. ЕТПР за змістом мусить бути фіскально нейтральною не лише для господарського комплексу країни в цілому, але і в масштабах кожного виду економічної діяльності. З цією метою, розрахунок зменшення розміру єдиного внеску на обов'язкове державне соціальне страхування слід проводити так, щоби досягнута у такий спосіб економія для підприємств кожного виду економічної діяльності була тотожна відповідному зростанню сум екологічного податку.

На початковому етапі проведення ЕТПР існує ймовірність скорочення надходжень у фонди соціального страхування. Ця проблема вирішується шляхом бюджетного перерозподілу коштів. Джерелом компенсації можуть стати додаткові доходи від зростання екологічного податку. Проте варіант ЕТПР, що викладене вище, має особливі наслідки у вигляді зниження в перспективі інвестиційної привабливості галузей, де застосовуються технології з мінімальним впливом на забруднення довкілля. Досягнення більшістю підприємств промислового сектору економіки України європейських стандартів екологічності виробництва означатиме виникнення економічних передумов для певної уніфікації ставок соціальних нарахувань на заробітну платню шляхом їх зменшення для екологічно чистих видів економічної діяльності.

Проаналізуємо далі схему одноетапного впровадження ЕТПР на принципі галузевої диференціації ставок єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування із врахуванням екологічності окремих виробництв. Такий варіант може видаватися привабливим, адже він відразу забезпечує ефективність екологічних інвестицій, зменшуючи термін їх окупності до прийняттого рівня. Однак, наслідком його впровадження є ризик падіння економічного прибутку підприємств, що використовують технології, енергоефективність та екологічність яких є гірше середньогалузевих. Необхідність виправлення ситуації вимагає дуже значного обсягу інвестицій у їхню корпоративну природоохоронну діяльність. Вирішення цієї задачі, передусім, залежить від наявності і розміру джерел фінансування.

При цьому у суто фінансовому аспекті, проблема полягає в труднощах здійснення додаткових емісій акцій у потрібних обсягах а також високої ймовірності погіршенні показників ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності за умови значних кредитних запозичень. Як наслідок скорочуються високоліквідні активи, посилюються ризики інвестування в підприємство, що у свою чергу призводить до зростання вартості позичкового і власного капіталу та величини WACC. В остаточному підсумку відбувається подальше падіння економічного прибутку.

Варто підкреслити, що ускладненню фінансових проблем модернізації найбільш екологічно небезпечних об'єктів сприяє використання іншими суб'єктами підприємництва конкурентних переваг, одержаних від упровадження ЕТПР. Утім, на відміну від попереднього варіанту реформи, застосування альтернативної стратегії підвищення цін окремими підприємствами галузі не є перспективним, якщо не йдеться про монопольні утворення. Проте достатньо ймовірним видається посилення інтересу до тіньових схем ухилення від оподаткування.

*Романюк Н.М.,
асистент Державного ВНЗ «НГУ»,
м. Дніпропетровськ, Україна*

ОЦІНКА ВПЛИВУ ФАКТОРІВ СЕРЕДОВИЩА ГОСПОДАРЮВАННЯ НА РОЗВИТОК ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ КОМБІНАТІВ

На прикладі Південного, Північного, Центрального, Інгулецького та Полтавського ГЗК досліджені зміни рівнів рентабельності власного капіталу комбінатів, їх активів і рентабельності підприємства, а також вплив на них факторів середовища господарювання протягом 2001 – 2011 рр. Слід відзначити, що в 2002 р. найвищий рівень рентабельності власного капіталу не перевищив 4,71 % на Південному ГЗК, а найменший склав лише 0,16 % на Полтавському ГЗК. Аналогічна ситуація спостерігалася в 2003 р., однак протягом наступних років всі комбінати, крім Південного ГЗК, покращили результати господарювання, що позитивно вплинуло на рівень рентабельності. Стрімке зростання рівня показника з 0,50 % до 60,23 % за даними Південного ГЗК відбулося протягом 2006 – 2008 рр., проте в 2009 р. рівень рентабельності зменшився на всіх комбінатах, діяльність яких аналізується. Це пов'язано з кризовою ситуацією, що склалася в галузі та в країні в цілому. З 2009 р. по 2011 р. включно спостерігається позитивна динаміка рівня рентабельності власного капіталу: з 5,33 % до 36,06% за даними Полтавського ГЗК, з 10,96 % до 49,97 % за даними Північного ГЗК, з 4,17 % до 29,66 % за даними Центрального ГЗК, з 9,13 % до 32,04 % за даними Інгулецького ГЗК та з 1,98 % до 38,39 % за даними Південного ГЗК.

Встановлено, що практично на всіх гірничо-збагачувальних комбінатах фактором, що має найбільшу вагу у загальній зміні рівня першого результативного показника розвитку (рентабельності власного капіталу) є рентабельність продажів, винятком є лише Північний ГЗК. Крім того, ймовірність позитивного впливу цього фактору від 0,5 на Інгулецькому ГЗК до 0,7 на Північному та Полтавському ГЗК. Саме тому з метою подальшого розвитку гірничо-збагачувальні комбінати повинні підвищувати рівень рентабельності продажів. Фактором, що негативно впливає на рівень рентабельності власного капіталу, є мультиплікатор капіталу. Ймовірність його негативного впливу складає від 0,5 на Північному ГЗК до 0,7 на Південному та Центральному ГЗК. Проте його вага в загальній зміні показника розвитку за даними Полтавського ГЗК складає 1,73 %, Центрального ГЗК – 11,2 %, Південного ГЗК – 18,21 %. Тому на даних комбінатах зміна значення мультиплікатору капіталу суттєво не вплине на рівень результативного показника розвитку. Однак, за даними Північного та Інгулецького ГЗК вага цього фактору в загальній зміні рівня рентабельності власного капіталу складає відповідно 39,24 % та 32,8 %. Саме тому для даних комбінатів цей фактор є небезпечним. Таким чином, до групи небезпечних факторів, які мають низьку вагу, проте негативний напрям та середню ймовірність впливу віднесено мультиплікатор капіталу. До групи безпечних факторів з високою вагою, середньою ймовірністю та позитивним напрямком впливу – рентабельність продажів та коефіцієнт оборотності активів.

В результаті аналізу впливу факторів середовища господарювання на рівень рентабельності активів комбінатів, встановлено, що на всіх ГЗК фактором, який суттєво впливає на рівень результативної ознаки є також рентабельність продажів. Її вага складає від 49,03 % на Інгулецькому ГЗК до 84,77 % на Полтавському ГЗК. Крім того, ймовірність позитивного впливу цього фактору від 0,6 на Південному ГЗК та Північному ГЗК до 0,7 на Центральному, Інгулецькому та Полтавському ГЗК. Це обумовлює необхідність підвищувати рівень рентабельності продажів з метою подальшого розвитку комбінатів. Слід відзначити, що за даними Інгулецького та Полтавського ГЗК існують фактори, ймовірність позитивного та негативного впливу яких дорівнює 50 %. Проте не можна стверджувати, що вони є безпечними чи нейтральними для комбінатів., тому доцільно віднести данні фактори до групи мінливих. За умови великої ваги в загальній зміні рівня показника розвитку, мінливі фактори є небезпечними для комбінатів. До групи небезпечних факторів, які мають низьку вагу, проте негативний напрям та середню ймовірність впливу віднесено частку власного капіталу в виручці від реалізації. До групи безпечних факторів з високою вагою, середньою ймовірністю та позитивним напрямком впливу – рентабельність продажів, коефіцієнти оборотності активів та фінансової стійкості.

Наступним показником, що було обрано для аналізу розвитку гірничо-збагачувальних комбінатів, є рентабельність підприємства. Динаміка рівня рентабельності та факторів, які

впливають на нього, досліджена протягом 2001 – 2011 рр. (рис. 1). Встановлено, що в 2003 р. рівень рентабельності на всіх ГЗК не перевищував 2,23 %. Проте протягом наступних п'яти років динаміка зазначеного показника розвитку була позитивною, виключенням є лише 2006 р. В 2008 р. рівень рентабельності комбінатів склав від 39,34 % на Центральному ГЗК до 12,53 % на Полтавському ГЗК. Однак впродовж наступного року спостерігається різке падіння до 3 – 9 %. За даними ГЗК протягом 2010 – 2011 рр. рівень рентабельності збільшився і склав від 28,13 % (Центральний ГЗК) до 38,38 % (Інгулецький ГЗК).

Найбільш вагомим фактором, що позитивно вплинув на рівень рентабельності гірничо-збагачувальних комбінатів є виручка від реалізації продукції. Його вага в загальній зміні результуючої ознаки складає від 27,87 % на Північному ГЗК до 42,9 % на Інгулецькому ГЗК. До того ж, велика ймовірність позитивного впливу цього фактору від 0,8 на Південному, Північному та Центральному ГЗК до 0,9 на Інгулецькому ГЗК. Крім того, до групи сприятливих факторів з високою вагою, середньою ймовірністю та позитивним напрямком впливу віднесено також інші операційні доходи (Південний ГЗК).

З даними Південного ГЗК встановлено існування фактору (інші операційні витрати), ймовірність позитивного та негативного впливу якого дорівнює 50 %. Вага інших операційних витрат в загальній зміні рівня рентабельності підприємства складає 12,45 %, тому їх віднесено до небезпечних факторів. Крім того, до групи небезпечних факторів, які мають низьку вагу, проте негативний напрям та високу ймовірність впливу віднесено собівартість продукції (всі гірничо-збагачувальні комбінати), витрати на збут (Полтавський ГЗК); а також інші операційні витрати (Північний, Центральний та Інгулецький ГЗК), що має низьку вагу та середню ймовірність негативного впливу.

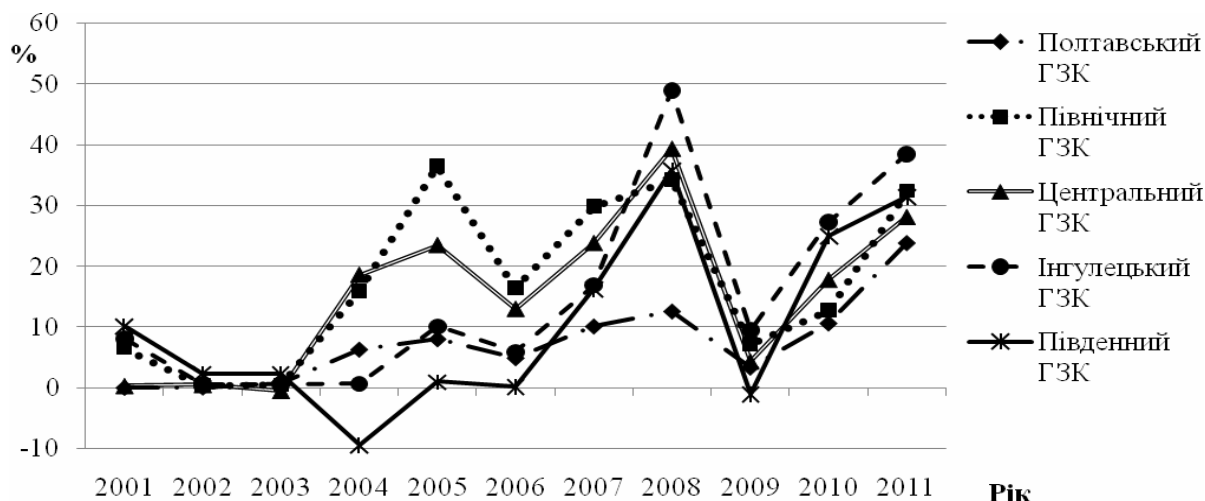

Рис. 1. Динаміка рівня рентабельності (збитковості) ГЗК
Джерело: розроблено автором за даними [1]

Таким чином, встановлені фактори, що з високою ймовірністю підвищують рівень показників розвитку ГЗК, та фактори, які є небезпечними. Приймаючи до уваги ймовірність різних напрямів впливів факторів середовища господарювання, комбінати повинні розробляти та впроваджувати заходи, які спрямовані на збільшення позитивного та зменшення негативного впливів факторів, що в цілому забезпечить плановий рівень показників розвитку гірничо-збагачувальних комбінатів.

Література: 1. Державна установа «Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.smida.gov.ua.

*Сащук Д.П.,
здобувач кафедри фінансів підприємств
Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна*

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Фінанси підприємств відіграють значну роль в структурі фінансових відносин суспільства. На підприємствах створюється валовий внутрішній продукт, матеріальні та нематеріальні блага, національний дохід – основні джерела фінансових ресурсів. Саме від фінансового стану підприємства залежить можливість забезпечення суспільних потреб та фінансової стійкості країни загалом. Тобто підтримка фінансової стійкості підприємств має винятково важливе значення для підтримки стійкості фінансово-економічної системи держави загалом. Одним з основних завдань аналізу фінансового стану підприємства є аналіз показників, які характеризують його фінансову стійкість, що представляється головною умовою ефективної діяльності підприємства. Визначення межі фінансової стійкості підприємств має істотне практичне значення і належить до найважливішої економічної проблеми в умовах переходу до ринку, тому що, недостатня стійкість суб'єктів господарювання багато в чому є причиною неплатежів, обсяги яких постійно зростають.

Досліджуючи сутність та значення фінансової стійкості підприємств необхідно здійснити аналіз наукових досліджень та практичних коментарів присвячених питанням управління фінансовою стійкістю підприємства. Проблемні питання оцінки фінансової стійкості підприємства, як складової частини аналізу його фінансового стану, висвітлювали в своїх працях зокрема такі вчені: Білик М.Д., Гіляровська Л.Т., Захарченко В.О., Кизим Н.А., Олексюк О.С., Поддєрьогін А.М., Шеремет О.О., Шморгун Н.П. та інші.

У вітчизняній науковій літературі паралельно широко використовується поняття «фінансовий стан», «фінансова стабільність», «фінансова стійкість», «платоспроможність», «кредитоспроможність», тобто немає одностайності у визначенні сутності фінансової стійкості підприємства. Спробуємо проаналізувати різні наукові підходи до визначення фінансової стійкості підприємства та подати авторське обґрунтування. З огляду на аналіз підходів до поняття «фінансова стійкість підприємства» можна зробити висновок, що немає однозначності у трактуванні цієї дефініції, а також її ототожнюють із поняттям «фінансова стабільність». Поряд з цим, можна стверджувати, що наукові підходи до визначення фінансової стійкості підприємства не мають істотних відмінностей.

Узагальнюючи доробок дослідників зазначимо, що деякі економісти розглядають фінансову стійкість у вузькому розумінні через показники фінансового стану підприємства, що характеризують його платоспроможність. Другі визначають фінансову стійкість як результат взаємодії усіх елементів фінансів підприємств. Також дослідники вважають, що оцінка фінансової стійкості підприємства визначається його фінансовою незалежністю, та пов'язують фінансову стійкість із загальною фінансовою структурою підприємства, ступенем його залежності від кредиторів та інвесторів. Також науковці характеризують фінансову стійкість як співвідношення між власними та позиковими коштами. Зосереджують свою увагу на визначенні окремих показників, які характеризують фінансову стійкість підприємства. Інші дослідники характеризують фінансову стійкість як обсяг фінансових ресурсів, за допомогою яких на підприємстві досягається збереження платоспроможності.

Стосовно фінансового аналізу стану зазначимо, що для характеристики фінансової стійкості підприємства використовується система абсолютних та відносних показників. Найбільш узагальнюючими абсолютними показниками фінансової стійкості є відповідність або невідповідність (надлишок або нестача) джерел коштів для формування запасів і витрат, тобто різниця між сумою джерел коштів і сумою запасів та витрат [2].

Відповідно до показника забезпечення запасів і витрат власними та позиченими коштами науковці [3] виділяють такі типи фінансової стійкості підприємства: абсолютна фінансова стійкість (трапляється на практиці дуже рідко) — коли власні оборотні кошти забезпечують запаси й витрати; нормально стійкий фінансовий стан — коли запаси й витрати забезпечуються сумою власних оборотних коштів та довгостроковими позиковими джерелами; нестійкий фінансовий стан — коли запаси й витрати забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів,

довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів і позик, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат; кризовий фінансовий стан — коли запаси й витрати не забезпечуються джерелами їх формування і підприємство перебуває на межі банкрутства. Фінансово стійким можна вважати таке підприємство, яке за рахунок власних коштів спроможне забезпечити запаси й витрати, не допустити невиправданої кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватись за своїми зобов'язаннями.

З огляду на вищезазначене можна стверджувати, що фінансова стійкість підприємства — це комплексне поняття. Фінансова стійкість характеризує такий фінансовий стан підприємства, коли підприємство функціонує на основі самофінансування та самоокупності, має достатній рівень платоспроможності. Фінансова стійкість означає незалежність підприємства від випадковостей (невиконання договорів, неплатежі тощо) та фінансових ускладнень із залученням позикових коштів. Фінансова стійкість підприємства залежить від ефективності використання і стану оборотних коштів і необоротних активів (особливо активній їх частині — основних засобів). На нашу думку, фінансова стійкість підприємства — це більш узагальнена характеристика фінансового стану підприємства, яка до певної міри включає показники ліквідності та платоспроможності. Поряд з цим, існує своя система критеріїв оцінки фінансової стійкості, яку підприємства використовують для оцінки надійності партнерів у господарських стосунках. Під фінансовою стійкістю ми розуміємо такий стан фінансових ресурсів підприємства і такий ступінь їх використання, при яких підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, здатне за допомогою ефективного їх використання забезпечити безперебійний процес виробництва і реалізації продукції, робіт та послуг, а також здійснювати відповідні витрати для його розширення та оновлення. Можна також стверджувати, що фінансова стійкість характеризується стабільним перевищенням доходів над витратами, вільним маневруванням грошовими коштами і ефективним їх використанням в процесі поточної господарської діяльності. У свою чергу аналіз фінансової стійкості за певний проміжок часу дає змогу встановити, наскільки раціонально підприємство управляє власними і запозиченими коштами протягом періоду, який передував цьому терміну. Дуже важливо, щоб фінансовий стан відповідав стратегічній меті розвитку підприємства, оскільки недостатня фінансова стійкість може привести до його неплатоспроможності, тобто відсутності грошових коштів, які необхідні для розрахунків з внутрішніми і зовнішніми партнерами, а також державою. Одночасна наявність значних залишків вільних грошових коштів ускладнює діяльність підприємства за рахунок іммобілізації в надлишкові матеріально-виробничі запаси і витрати. Відповідно, фінансова стійкість характеризується ефективним формуванням і використанням грошових ресурсів, необхідних для ефективної господарської діяльності.

Література: 1. Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 592 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://ubooks.com.ua/books/000222/inx31.php>; 2. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: Навч. посіб. — 2-ге вид., преробл. і допов. — К.: МАУП, 2004. — 328 с. (С.283); 3. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 460 с. 4. Хотомлянський О.Л., Знахуренко П.А. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства // Фінанси України. — 2007. — №1 — С.111-117.

Семенюк О.М.,
*аспірант кафедри обліку та аудиту ХНУ,
м. Хмельницький, Україна*

ФАКТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сталий розвиток це здатність підприємства під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища протягом усього періоду функціонування зберігати сталість і при цьому переходити від одного якісного стану до іншого, більш високого, для забезпечення нормальної життєдіяльності й досягнення поставленої системи цілей [1., с. 213].

Питанням сталого розвитку підприємств присвячені праці таких відомих вчених як: В.А. Василенка, О.В. Козьменка, З.В. Герасимчук, М.І. Головінова, С.М. Ілляшенка та інших.

Сталий розвиток машинобудівних підприємств формується під впливом факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. При вивченні основних факторів сталого розвитку

машинобудівних підприємств доцільним є застосування системного підходу, який дозволить нам певним чином їх упорядкувати. Фактори зовнішнього середовища мають значний вплив на сталий розвиток машинобудівних підприємств. Щоб забезпечити виживання, підприємства повинні реагувати на зміни, що відбуваються у зовнішньому середовищі та прагнути впоратися його впливами. Вони включають в себе середовище прямого і непрямого впливу. Середовище прямого впливу - включає фактори, які безпосередньо впливають на операції підприємства, до яких відносяться суб'єкти ринкових відносин: постачальники; споживачі; конкуренти; органи управління місцевого та державного рівня.

Середовище непрямого впливу - це фактори, які можуть не надавати прямого негайного впливу на операції, проте позначаються на них і включають: економічні інструменти державного регулювання; політичну ситуацію в країні; географічне розташування; стан екології; розвиток науково-технічного прогресу; розвиток ринкової інфраструктури; соціально-демографічний стан; розвиток міжнародних зв'язків тощо. Внутрішнє середовище - це середовище, в якому здійснюється діяльність підприємства. Фактори внутрішнього середовища розглядаються як сукупність елементів, що знаходяться в рамках підприємства і впливають на його розвиток.

До факторів внутрішнього середовища, які впливають на сталий розвиток машинобудівних підприємств відносять: технології виробництва; забезпеченість ресурсами, їх збалансованість; економічна ефективність використання кадрів, фінансів, матеріально-технічної бази; інноваційна активність; якість продукції; наявність та рівень управлінського потенціалу; наявність системи інформаційної забезпеченості; рівень розвитку маркетингу і збуту.

З вищесказаного можна зробити висновок, що на сталість розвитку машинобудівного підприємства впливає безліч факторів, серед яких: науково-технологічні, економічні, виробничі, соціально-демографічні, екологічні, інституціональні. Виявлення характеру впливу кожної групи факторів на діяльність підприємства створює передумови для визначення конкретних заходів зі забезпечення збалансованого соціально-еколого-економічного розвитку машинобудівних підприємств на засадах гармонійності та інтегративності.

Література: 1. Головінов М. І. Теоретико-методологічні основи сталості економічного розвитку підприємства як категорії ринкової економіки / М. І. Головінов // Торгівля і ринок України. – 2010. – вип. 30, Т. 1. – С. 210-215. 2. Шаціло Н.І. Фактори сталого розвитку сільськогосподарських підприємств / Н.І. Шаціло // Збірник наукових праць ТДАУ (економічні науки), Мелітополь – 2010. - №1(9). – С. 365-370. 3. Шведчиков О.А. Фактори зовнішнього середовища, що впливають на сталий розвиток промислового підприємства / О.А. Шведчиков // Часопис економічних реформ. Науково-виробничий журнал. – 2011. – №3. – С. 111-114.

Ситник Г.В.,
доцент, докторант кафедри економіки і фінансів підприємства КНТЕУ,
м.Київ, Україна

СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ОСНОВІ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ.

Важливим чинником забезпечення сталого розвитку підприємства є вдосконалення системи управління і, зокрема, його найскладнішої функції – планування. Сучасні умови господарювання, які характеризуються високим ступенем конкуренції та динамічності змін зовнішнього середовища вимагають пошуку та запровадження більш прогресивних інструментів менеджменту, які здатні забезпечувати конкурентоспроможність та збалансований фінансовий розвиток підприємства. Одним з таких інструментів, на нашу думку, є фінансове планування. Вдосконалення практичного інструментарію фінансового планування, перш за все, вимагає формування його новітніх концепцій, що відповідають сучасним умовам ведення бізнесу.

Метою дослідження є формування концепції фінансового планування на підприємстві на основі процесного підходу. Вихідними передумовами формування такої концепції, на наш погляд, є: 1. Дослідження та розуміння філософських основ фінансового планування – епістемології фінансового планування; 2. Вивчення планування у трьохвимірному аспекті: когнітивному, загальноекономічному та конкретно-управлінському; 3. Розгляд підприємства як відкритої соціально-економічної системи, що здатна до саморегуляції, адаптації і вдосконалення; 4. Визначення підходів до побудови фінансового планування на підприємстві, а саме: системного